

LUKURALLIN TOIMINNALLISET HARJOITUKSET JA VINKIT OPPITUNNEILLE

1. ARVOJANA

Harjoituksen tavoite: Herättää ajatuksia lukutaidon ja koulutuksen merkityksestä niin omassa elämässä kuin lasten ja nuorten elämässä laajemminkin.

Kesto: Noin 15 min

Ohjeet: Tila jaetaan kuvitteellisella janalla, jolla on kaksi ääripäätä, esimerkiksi seinää. Toiseen päähän kiinnitetään lappu ”samaa mieltä” ja toiseen ”eri mieltä”. Väittämät luetaan yksi kerrallaan. Oppilaat liikkuvat janalla siihen kohtaan, mitä mieltä he ovat väitteestä. Koko matka ääripäiden välillä on käytössä. Kysymyksiin ei ole oikeita tai vääriä vastauksia, vaan kyse on erilaisista mielipiteistä ja näkökulmista. Kun kaikki ovat löytäneet paikkansa, halukkaat saavat perustella oman mielipiteensä. Arvojanalla seisojia ei tule pakottaa kertomaan ajatuksiaan, mutta etenkin ääripäihin sijoittuneita kannattaa siihen rohkaista. Jokaisen väitteen jälkeen keskustellaan yhdessä. On tärkeää, että kaikkien mielipiteille on tilaa, vääriä mielipiteitä ei ole. Väitteitä voi keksiä itse lisää.

Väitteet:

1.–2. lk.:

- Lukeminen on minusta mukavaa.
- On tärkeää osata lukea.
- Luen kirjoja vapaa-ajallani.
- Minusta on kiva käydä koulua.
- Koulussa oppii hyödyllisiä asioita.
- On epäreilua, että kaikki maailman lapset eivät pääse kouluun.
- Tytöt ja pojat ovat yhtä hyviä koulussa.

3.–6. lk.:

- Elämä olisi hankalaa, jos ei osaisi lukea.
- Minusta on kiva oppia koulussa uusia asioita.
- Kävisin mieluummin töissä kuin koulussa.
- On tärkeää, että kaikki lapset saavat käydä koulua
- Myös tyttöjen pitää päästä kaikkialla maailmassa kouluun.
- Koen, että aikuiset kuuntelevat lasten mielipiteitä.
- Tiedän, mikä haluaisin olla isona.

2. LAPSEN OIKEUKSIEN PATSAAT

Harjoituksen tavoite: Syventää ymmärrystä lapsen oikeuksista ja lapsen oikeuksien merkityksestä.

Kesto: 15–30 min

Ohjeet: Oppilaat jakautuvat 3–4 henkilön ryhmiin. Jokaiselle ryhmälle jaetaan 1–2 lapsen oikeutta, jotka he esittävät muille. Oikeudet esitetään liikkumattomina kuvina eli patsaina. Ryhmille annetaan aikaa valmistella omia kehojaan käyttäen paikoilleen jähmettynyt kuva eli patsas, joka kuvaa tilannetta annettuun oikeuteen liittyen. Ryhmillä on hyvä olla käytössään reilusti tilaa, jotta he voivat rauhassa harjoitella erilaisia variaatioita.

Ryhmät esittelevät patsaat yksi kerrallaan ja muu luokka yrittää arvata, mistä oikeudesta on kyse. Mikäli arvaamista halutaan helpottaa, vaihtoehdot voidaan laittaa kaikkien nähtäville. Oppilaat voivat myös esittää patsaalle arvuuttelevia kysymyksiä, joihin patsas saa vastata ”kyllä” tai ”ei”. Kysymysten myötä patsaasta selviää lisää tietoa ja arvaaminen helpottuu. Jokaisen esityksen jälkeen keskustellaan yhdessä, mitä kyseinen oikeus merkitsee ja miten se näkyy / sen tulisi näkyä lasten ja nuorten elämässä niin Suomessa kuin maailmanlaajuisesti.

Oikeudet:

- Oikeus leikkiin ja vapaa-aikaan
- Oikeus käydä koulua
- Oikeus ilmaista omat mielipiteensä
- Oikeus yksityisyyteen
- Oikeus elää turvassa väkivallalta ja hyväksikäytöltä
- Lapsilla ei saa teettää liian raskasta tai pitkäkestoista työtä

VINKKI: Mikäli harjoituksesta halutaan tehdä haastavampi, mukaan voidaan valita myös muita oikeuksia YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksesta. Vaihtoehtoisesti voidaan keksiä yhdessä lapsen ja nuoren elämään liittyviä tilanteita, joista patsaita esitetään.

3. OIKEUS KUVINA

Harjoituksen tavoite: Syventää ajatuksia lapsen oikeudesta käydä koulua ja pohtia koulunkäynnin tärkeyttä.

Kesto: 20-30min

Ohjeet: Harjoituksen alussa on hyvä kertoa, että oikeus käydä koulua kuuluu YK:n Lapsen oikeuksien sopimuksen mukaisesti jokaiselle maailman lapselle ja nuorelle riippumatta hänen taustastaan tai lähtökohdistaan. Harjoitukseen orientoitumiseksi voidaan aluksi keskustella yhdessä siitä, miksi oikeus käydä koulua ja oppia on niin tärkeä? Millaisia tietoja ja taitoja koulussa oppii? Millaista elämä olisi, jos ei pääsisi kouluun? Miten se vaikuttaisi arkielämän tilanteisiin ja tulevaisuuteen?

Harjoituksen voi toteuttaa yksin tai pareittain. Jokaiselle oppilaalle tai parille annetaan kaksi A5 kokoista paperia. Toiselle papereista oppilaat piirtävät kuvan siitä, millaista lapsen elämä olisi, jos

oikeus käydä koulua ei toteutuisi. Miten tämä vaikuttaisi lapsen hyvinvointiin? Entä tulevaisuuteen? Toiselle paperille oppilaat piirtävät kuvan tilanteesta, jossa lapsi pääsee kouluun ja oppii elämässä tarvittavia tärkeitä taitoja. Mitä hän tekee isompana? Mistä hän unelmoi? Millainen vaikutus kouluun pääsyllä on hänen tulevaisuuteensa?

Lopuksi kuvat teipataan yhteen ja kukin kuvapari voidaan laittaa esille luokan seinälle. Jokainen oppilas tai pari saa kertoa tärkeimmät huomionsa kuvistaan vieressä istuville tai koko luokalle.

4. MIKÄ MEITÄ YHDISTÄÄ?

Harjoituksen tavoite: Samaistua malawilaisten nuorten arkeen ja koulupäivään ja löytää yhtäläisyyksiä nuorten elämästä Suomessa ja Malawissa.

Kesto: 10–20 min

Ohjeet: Katsokaa yhdessä Taksvärkki ry:n *Ääni tytöille* -lyhytdokumenttia (esim. pätkä 0:00-3:30). Dokumentissa esiintyy malawilainen Taona, joka kertoo koulupäivästään, nuorten elämästä Malawissa sekä ajatuksistaan koulunkäynnin merkityksestä.

Keskustelkaa yhdessä, mihin kiinnititte videossa huomiota? Mitä tuttua näitte? Mitä yhtäläisyyksiä on nuorten elämässä ja koulupäivässä Suomessa ja Malawissa? Kirjoittakaa asioita ylös taululle. Keskustelkaa yhdessä asioista, jotka nuoria yhdistää.

Lisätehtävä (sopii parhaiten 3-6 luokille):

Katsokaa lyhytdokumenttia pidemmälle (esim. kohtaan 4:19 asti). Keskustelkaa yhdessä nuorten kohtaamista haasteista Suomessa ja Malawissa. Minkälaisia haasteita nuoret kohtaavat Malawissa? Entä Suomessa? Dokumentissa Taona kertoo malawilaisten nuorten kohtaamista koulunkäynnin esteistä. Mitkä tekijät saattavat vaikuttaa siihen, etteivät kaikki lapset ja nuoret Malawissa pääse kouluun? Miksi on tärkeää, että kaikki saavat käydä koulua ja oppia uusia asioita?

Linkki *Ääni tytöille* -lyhytdokumenttiin: https://youtu.be/jlvcg_YNRN8

5. LAPSEN OIKEUKSIEN DOMINO

(Harjoituksen liitteet löytyvät Taksvärkki ry:n Oikeesti! -menetelmäoppaasta:

<https://www.taksvarkki.fi/oikeesti/>)

Harjoituksen tavoite: Tutustua lapsen oikeuksiin ja harjoitella yhteistoimintataitoja.

Kesto: 10+ min

Ohjeet: Oppilaat muodostavat parit ja parit ottavat toisiaan kädestä kiinni. Jokaiselle parille jaetaan oikeusdominolappu (ks. Oikeesti-oppaan liite), jonka he lukevat ääneen ja päättävät yhdessä, kumpi on kumman oikeus. Molemmilla pareista on siten oma oikeus, jota he edustavat. Dominoparit lähtevät liikkumaan toisiaan yhä kädestä pitäen ja heidän tehtävänä on etsiä toinen pari, jonka jommallakummalla päällä on sama oikeus kuin itsellä. Saman oikeuden löydyttyä yhteensopivat päät ottavat toisiaan kädestä kiinni. Näin muodostuu dominorivejä, jotka etsivät yhä uusia dominopareja joukkoonsa. Peli päättyy, kun kaikki ovat löytäneet parin ja ympyrä sulkeutuu.

6. OTA ASKEL ETEENPÄIN

Harjoituksen tavoite: Pohtia globaaleja tasa-arvo- ja oikeudenmukaisuuskysymyksiä ja kyseenalaistaa stereotyyppioita kehitysmaista. Tutustua kuvitteellisten esimerkkien kautta elämään Suomessa ja Malawissa.

Kesto: 25 min

Ohjeet: Harjoitus sopii parhaiten 4-6 -luokkien oppilaille. Tähän harjoitukseen tarvitsette reilusti liikkumatilaa. Voitte raivata luokan pöydät sivuun hetkeksi tai tehdä harjoituksen esimerkiksi ulkona tai koulun käytävällä. Harjoituksessa on tarkoituksena eläytyä roolihahmojen kautta toisen ihmisen asemaan ja tutustua esimerkkien kautta nuorten elämään Malawissa ja Suomessa. Jokaiselle oppilaalle jaetaan lappu, jossa on yksi kuvitteellinen rooli (roolilaput löytyvät viimeisiltä sivuilta). Pyydä oppilaita lukemaan oma roolinsa, sulkemaan silmät ja pohtimaan hetki seuraavia kysymyksiä roolihahmon näkökulmasta:

- Millainen lapsuus sinulla oli? Millaisessa talossa asuit? Mitä työtä vanhempasi tekivät?
- Millaista jokapäiväinen elämäsi on nykyään? Mitä teet aamuisin, kun olet herännyt? Entä päivän mittaan? Mitä teet illalla ennen nukkumaan menoa?
- Missä asut? Missä tapaavat ihmisiä?
- Onko sinulla omaa rahaa? Mihin sitä käytät?
- Mitä teet vapaa-ajalla? Onko sinulla ylipäättään vapaa-aikaa? Entä lomilla?
- Mikä saa sinut innostumaan? Mitä pelkää? Mitä odotat tulevaisuudelta?

Oppilaat asettuvat riviin luokan perälle. Kerro, että tarkoituksena on yhä eläytyä roolihahmon elämään ja, että luet seuraavaksi 20 väittämää (lista löytyy viimeisiltä sivuilta). Jos väittäjä pitää paikkaansa, oppilas ottaa pienen askeleen eteenpäin. Jos taas väittäjä ei pidä paikkaansa, hän jää paikalleen. Kyseessä ei ole kisa, eikä väittämistä keskustella vielä tässä vaiheessa. On myös tärkeää korostaa, että väittämiin ei ole olemassa oikeita tai väärä vastauksia, ja niihin vastataan roolihenkilön näkökulmasta, ei omasta. Lue väittämät yksi kerrallaan ja anna oppilaille aikaa päättää, liikkuvatko he vai eivät.

Lopuksi keskustelkaa siitä, miltä askeleiden ottaminen tai paikalleen jääminen tuntui. Lukekaa roolilaput ääneen ja pohtikaa, mihin eri maista ja erilaisista taustoista olleet hahmot ovat liikkuneet. Mitä huomioita teitte? Harjoituksessa on tärkeää huomata, että sekä Malawissa että Suomessa on hyvä- ja huono-osaisia. Pohtikaa, mitä harjoitus kertoo meidän maailmastamme? Mistä epäoikeudenmukaisuus johtuu? Mitkä seikat vaikuttavat siihen, että nuori saa hyvät ja turvalliset lähtökohdat elämälleen?

MUITA VINKKEJÄ OPPITUNNEILLE:

Kirjamato

Rakentakaa yhdessä luokan seinälle kirjamatoa. Kun oppilas on lukenut kirjan, saa hän kirjoittaa kartongista leikattuun ympyrään kirjan nimen, kirjailijan sekä muutamalla sanalla siitä, mistä kirja kertoi ja mitä hän siitä piti. Kirjamadon tarkoituksena on, että oppilaat jakavat lukukokemuksiaan. Mitä enemmän luokka lukee, sitä pidempi madosta tulee. Kirjamato toimii myös kirjavinkkivarastona ja innostaa lukemaan muiden suosittelemia mielenkiintoisia kirjoja.

Kirjakaupunki

Luokan seinälle voi rakentaa vaihtoehtoisesti yhteistä kirjakaupunkia, johon kootaan ikään kuin palapelin palasina oppilaiden lukemia kirjoja. Kaupungin voi aloittaa kartongista leikatuista rakennuksista tai vaikkapa yhdestä pilvenpiirtäjästä, johon oppilas saa lisätä yhden ”kerroksen” aina kirjan luettuaan. Rakennuksiin tai kerroksiin oppilas kirjoittaa kirjan ja kirjailijan nimen. Kun yksi pilvenpiirtäjä on kasvanut korkeaksi, voitte alkaa rakentaa uutta pilvenpiirtäjää tai lisätä kaupunkiin muita rakennuksia ja paikkoja.

Kirjavinkkilista

Maailmankoulu on koonnut runsaasti kirjavinkkejä varhaiskasvatukseen ja alkuopetukseen sekä 3–6-luokkalaisille. Näissä kirjoissa käsitellään mm. yhdenvertaisuutta, syrjintää, moninaisuutta, rauhaa ja kestäväää kehitystä. Voitte esimerkiksi tulostaa vinkkilistan luokan seinälle, vierailta yhdessä kirjastossa etsimässä kirjoja tai lukea yhdessä tunnilla jonkin listan kirjoista Lukurallin aikana!

Kirjavinkkejä varhaiskasvatukseen ja 1–2-luokkalaisille:

<https://maailmankoulu.fi/kuvakirjoja-ja-kirjavinkkeja-varhaiskasvatukseen-ja-1-2-luokkalaisille/>

Kirjavinkkejä 3–6-luokkalaisille:

<https://maailmankoulu.fi/kirjavinkkeja-3-6-luokkalaisille/>.

Lukuralli koko luokan tai koulun yhteisenä projektina

Luokassa on varmasti monen tasoisia lukijoita. Sen sijaan, että oppilaat keskittyisivät Lukurallissa kilpailemaan keskenään, Lukurallista voidaan tehdä koko luokan yhteinen projekti. Voitte seurata koko luokan yhteisten lukutuntien karttumista ja esimerkiksi koota listaa oppilaiden lukemista kirjoista luokan seinälle ”kirjamadon” muodossa. Jos koulussanne Lukuralliin osallistuu muitakin luokkia, voitte järjestää kilpailun luokkien kesken ja katsoa, mikä luokista on Lukurallin päätteeksi saanut aikaan kaikkein pisimmän kirjamadon tai koonnut eniten lukutunteja.

OTA ASKEL ETEENPÄIN -HARJOITUKSEN VÄITTÄMÄT JA ROOLIT

Ota askel -väittämät:

1. Saat tarpeeksi ravitsevaa ja monipuolista ruokaa.
2. Tunnet olosi turvalliseksi siellä, missä asut.
3. Olet käynyt koulua.
4. Kun sairastut, sinulla on mahdollisuus mennä lääkäriin.
5. Voit käyttää Internetiä.
6. Osaat lukea sujuvasti.
7. Voit matkustaa minne haluat ilman, että sinun pitää etukäteen selvittää, onko kulkuneuvo esteetön.
8. Jos sinua kohdellaan epäoikeudenmukaisesti, tiedät, kenen puoleen kääntyä.
9. Olet onnellinen.
10. Voit luottaa poliisiin.
11. Suhtaudut tulevaisuuteen positiivisesti.
12. Äidinkieltäsi, kulttuuriasi ja uskontoasi arvostetaan maassa, jossa asut.
13. Saat tehdä vapaa-ajallasi, mitä haluat.
14. Koet, että sinua kuunnellaan ja mielipidettäsi arvostetaan.
15. Tunnet, että sinusta välitetään.
16. Käyt ulkomailla lomamatkoilla.
17. Saat aikuisena äänestää vapaissa vaaleissa.
18. Voit kertoa seksuaalisesta suuntautumisestasi läheisillesi.
19. Sinulla on oma kännykkä.
20. Sinulla on mahdollisuus jatkaa koulunkäyntiä peruskoulun jälkeen.

VINKKI: Ota askel eteenpäin -harjoituksessa on yhteensä 20 kuvitteellista roolihahmoa Malawista ja Suomesta. Mikäli ryhmässä on yli 20 oppilasta, samoja roolilappuja voi jakaa useamman. Harjoituksen päätteeksi voidaan tarkastella, ovatko samat hahmot päätyneet samoille kohdille, vai löytyykö eroja.

Ota askel -roolit:

Olet 9-vuotias poika ja asut maaseudulla Malawissa. Käyt julkista koulua ja pelaat vapaa-ajallasi verkkopalloa kavereittesi kanssa.

Olet 14-vuotias malawilainen nuori ja opiskelet sisäoppilaitoksessa. Lempiaineitasi koulussa ovat matematiikka ja historia. Haluat isona poliisiksi.

Olet 10-vuotias tyttö maanviljelijäperheestä Malawista. Kävit koulua kolmannelle luokalle asti, jonka jälkeen koulunkäyntisi jäi kesken. Päiväsi kuluvat maataloustöitä tehden ja pikkusisaruksiasi hoitaen.

Olet 12-vuotias malawilainen poika ja elät perheesi kanssa pienessä kylässä Malawijärven rannalla. Isäsi on kalastaja, ja perheesi elanto on kiinni kalansaannista. Perheen vanhimpana lapsena joudut usein jäämään pois koulusta lähteäksesi auttamaan isääsi kalastuksessa.

Olet 12-vuotias tyttö ja asut Malawin pääkaupungissa Lilongwessa. Isäsi ei töidensä takia ole paljoa kotona, mutta hän hemmottelee sinua ostamalla sinulle lahjoja.

Olet 8-vuotias malawilainen huippu-urheilijan lapsi. Matkustelet jatkuvasti vanhempiesi kanssa ympäri maailmaa.

Olet 13-vuotias nuori Malawista ja käyt peruskoulun 7. luokkaa. Vanhempasi ovat ylpeitä koulunkäynnistäsi, mutta perheesi on köyhä ja pelkää, että joudut jättämään koulun kesken ja menemään töihin.

Olet 10-vuotias tyttö Malawista. Isäsi vammautui auto-onnettomuudessa, eikä ole sen jälkeen löytänyt töitä. Äitisi tienaa perheelle rahaa myymällä vihanneksia markkinoilla. Koulupäivien jälkeen autat äitiäsi työnteossa ja nuorempien sisarustesi hoitamisessa.

Olet 10-vuotias malawilainen tyttö. Isäsi on menestyvän yrityksen johtaja.

Olet 11-vuotias liikuntavammainen poika Malawin pikkukaupungista. Et ole koskaan päässyt kouluun, sillä kotikaupunkisi ainoa koulu sijaitsee pitkän kävelymatkan ja huonokuntoisen tien päässä, etkä pysty kulkemaan matkaa.

Olet Meksikossa syntynyt tyttö. Muutit perheesi kanssa Suomeen isäsi työn perässä, kun olit vauva. Olet 11-vuotias ja käyt kansainvälistä koulua Helsingissä.

Olet 10-vuotias lievästi kehitysvammainen suomalainen tyttö. Harrastat pianonsoittoa ja partiota. Lempiaiainesi koulussa ovat maantieto ja äidinkieli.

Olet 9-vuotias poika ja asut perheesi kanssa pienellä paikkakunnalla lähellä Turku. Sinut on adoptoitu 1-vuotiaana Malawista Suomeen. Et muista Malawista mitään, mutta toivot pääseväsi joskus käymään synnyinmaassasi.

Olet 10-vuotias helsinkiläinen tyttö ja harrastat taitoluistelua. Haaveilet paikasta muodostelma-
luistelujoukkueessa. Sinulle ei juuri jää ylimääräistä vapaa-aikaa koulun ja harjoitusten jälkeen.

Olet 13-vuotias Suomessa asuva somalipoika. Tulit Suomeen perheesi kanssa pakolaisena viisi vuotta sitten. Puhut sujuvaa suomea ja aloitit juuri 7. luokan. Haluat isona lääkäriksi.

Olet 15-vuotias suomalainen poika. Vammauduit pahasti jääkiekkoharjoituksissa ja liikut pyörätuolilla. Käyt yläkoulun viimeistä luokkaa pienessä koulussa Pohjois-Suomessa.

Olet suomalainen 13-vuotias tyttö. Asut isäsi ja kuusivuotiaan veljesi kanssa. Koska isäsi juopottelee usein, sinun täytyy tehdä perheesi kotityöt ja vahtia pikkuveljeäsi. Arkisin et juuri ehdi tehdä läksyjä tai olla kavereiden kanssa koulun jälkeen.

Olet 14-vuotias maatalousyrittäjän poika, joka asuu pienessä kylässä Keski-Suomessa. Autat usein vanhempiasi maatilan töissä.

Olet 9-vuotias suomalainen poika. Asut isosiskosi ja kahden äitisi kanssa Tampereella. Lempiaiinesi koulussa on matematiikka.

Olet 10-vuotias suomalainen tyttö. Äitisi on yksinhuoltaja ja hän jäi vuosi sitten työttömäksi. Jouduit lopettamaan rakkaan harrastuksesi, sillä äidilläsi ei ole varaa maksaa harrastukseen liittyviä kustannuksia.